

ВІДГУКИ, ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

ПРОВІДНИК УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

LEADER OF THE UKRAINIAN NATIONAL RENAISSANCE

Басараб В. Державотворча концепція та національно-патріотичні ідеї митрополита Андрея Шептицького: Монографія. Ужгород: Гражда, 2019. 232 с.

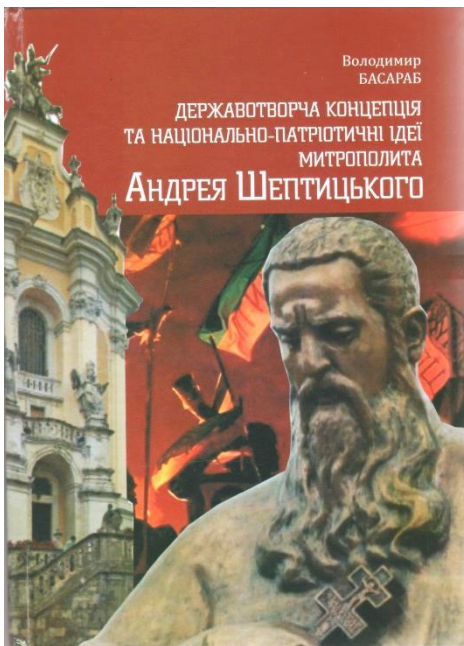
Basarab V. State-building concept and national-patriotic ideas of Metropolitan Andrey Sheptytsky: Monograph. Uzhgorod: Grazda, 2019. 232 p.

Вегеш Микола Миколайович

доктор історичних наук, професор,
в.о. завідувача кафедри політології і державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
E-mail: mykola.vegesh@uzhnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0003-2692-1345>

Mykola Vehesh

doctor of historical sciences, professor, acting Head at the Department of
Political Science and Public Administration
SHEE «Uzhhorod National University»

Митрополит Андрей Шептицький є знаковою, неординарною постаттю в українській історії. У першу чергу він відомий світовій громадськості як митрополит Греко-Католицької Церкви, котрий багато зробив для виховання християнського й патріотичного духу українців Галичини. Більшість праць А. Шептицького присвячені церковній тематиці та морально-етичним проблемам, з якими нам доводиться мати справу протягом життя. Однак серед величезного спадку Галицького митрополита можемо віднайти пастирські послання, листи, декрети й меморандуми, які відображають суспільно-громадську та державницьку позиції А. Шептицького. І саме такі праці стали об'єктом дослідження у монографії Володимира Басараба «Державотворча концепція та національно-патріотичні ідеї митрополита Андрея Шептицького».

Автор дослідження розкриває перед нами образ А. Шептицького як державного діяча, котрий надзвичайно багато зробив для пробудження національної свідомості співвітчизників, піднесення їх патріотичного духу та відродження нашої культури й державності.

Монографія складається з 4-х розділів: 1. Стан висвітлення теми в науковій літературі, джерела та методологія дослідження; 2. Державотворча концепція митрополита Андрея Шептицького у світлі його пастирських послань, листів та меморандумів; 3. Митрополит А.Шептицький як духовний провідник українського національного відродження; 4. Церковно-державницька позиція А.Шептицького у ставленні до польської шовіністичної політики та нацизму. Книга містить також додатки – архівні документи, що зберігаються в Центральному Державному Історичному Архіві у Львові й стосуються суспільно-громадської діяльності Галицького митрополита.

У монографії В. Басараба вперше комплексно й багатоаспектно проаналізовано значну частину пастирських послань, листів, меморандумів, декретів, написаних А. Шептицьким, які відображають державницькі та політичні погляди, ідеї, переконання Галицького митрополита. Осмислено державотворчу концепція митрополита А. Шептицького, здійснено типологічне зіставлення його політичних висновків та узагальнень стосовно партій та політичних систем з реаліями сучасної України. Проаналізовано державотворчі ідеї митрополита в історичному розрізі, розглянуто пастирські послання, в яких А. Шептицький аргументовано викриває антигуманну сутність та злодіяння комуністів в Україні та Європі. Автор докладно осмислив теоретичні ідеї державотворення, висловлені А. Шептицьким, відштовхуючись від «Меморандуму, адресованому уряду Австрії, про майбутній устрій Української держави» та інших документів. В. Басараб

розглянув листи Галицького митрополита до державних діячів та священнослужителів, а також проаналізував відповіді на них респондентів задля увиразнення державницького світогляду А. Шептицького. У монографії детально розглянуто екуменічні ідеї митрополита як фактор національно-духовного відродження України. В. Басараб аргументовано висвітлив критичну позицію А. Шептицького стосовно комуністичного режиму в Україні та світі, з'ясував його церковно-державницькі погляди стосовно польської шовіністичної політики, простежив еволюцію державницьких ідей відомого церковного діяча в період Другої світової війни, акцентувавши на засудженні Галицьким митрополитом політичного режиму Гітлера.

У монографії особливо детально розглянуті послання «Пересторога перед комунізмом», «Передмова до послання еспанських єпископів», «Ідеалом нашого національного життя», «Християнська робота», «Меморандум, адресований уряду Австрії, про майбутній устрій Української держави», Спільне Пастирське послання до духовенства й вірних про завдання Церкви і народу в післявоєнний період (від 21 лютого 1918 року), «Слово до Української Молоді» (1932 р.), декрет Архієрейського Собору «Про єдність» (від 10 червня 1943 року), пастирське послання «Про переслідування християнської віри в Радянській Україні, Білорусії й Росії» (25 лютого 1930 року), Відозва до вірних Єпископату Галицької Церковної Провінції «Україна в передсмертних судорогах» (24 липня 1933 р.), листи до кардинала Євгена Тіссерана (від 26 грудня 1939 р.), листи до нунція Ротти (від 30 вересня 1941р., від 7 листопада 1941 р.,), «До духовенства й вірних про жертви українського народу в українсько-польській війні» (від 26 серпня 1919 року), «Спільне Пастирське послання з приводу т. зв. «пацифікації» українського народу польською цивільною владою» (від 13 жовтня 1930 року), «Пастирське послання в справі переслідування Церкви на Холмщині» (від 2 серпня 1938 року), «Про переслідування на Холмщині» (від 6 серпня 1938 року), листи до архієпископа Б. Твардовського (від 15 листопада 1941; від 1941 р., без точної дати; від 18 серпня 1942 року), послання до Гітлера «Про подолання антиукраїнської політики окупаційних властей Німеччини щодо економічного і національно-культурного розвитку України» (від 14 січня 1942 року), листи до Папи Пія XII (від 29-31 серпня 1942р.) та інші.

Автор монографії висвітлив погляди А. Шептицького на процес державотворення й причини відсутності національної єдності між українцями в історичному розрізі. В. Басараб акцентував на прозорливості А. Шептицького, котрий вбачав у постійній роз'єднаності української національної еліти причину захоплення влади в Україні чужинцями в різні історичні епохи, у той час як основними підвалинами Рідної Хати-Батьківщини повинні бути національна єдність, мова та загальнонародна воля до державотворення.

В. Басараб шляхом аналізу документів виокремив державницькі переконання митрополита Андрея: неможливо трансформувати державний лад, не змінивши етично-інтелектуальних норм життя більшості населення країни. В. Басараб з'ясував оціночні судження А. Шептицького щодо політичних режимів, зокрема, наголосив на впевненості Галицького митрополита про необхідність встановлення християнської демократії, оскільки саме вона забезпечить мир у країні, добробут і щастя громадян, і у цьому плані може бути протиставлена «демагогії» (нехристиянській демократії), що базується на соціалістичних ідеях, наслідком яких є неволя, нужда і руїна.

У монографії зазначено, що А. Шептицький акцентував на європейських цінностях, протиставляючи їх російській ментальності, наголошував на необхідності відновлення моделі козацької держави. В. Басараб проаналізував погляди А. Шептицького на роль Української Греко-Католицької церкви у процесі становлення української державності, наголосив на актуальності трактування Галицьким митрополитом ідеї єдності церков в Україні як запоруки єдності народу.

В. Басараб проаналізував пастирські послання А. Шептицького, в яких подана оцінка історичних подій 1917-1921 рр., що відбувалися в Україні, акцентував на державницьких ідеях Галицького митрополита та підтримці ним політики УНР та ЗУНР у 1918 р. Автор монографії докладно висвітлив погляди А. Шептицького на більшовицьку ідеологію та політику комуністів, засудження ним репресивної політики СРСР стосовно української інтелігенції. У роботі розглянуто сутність «Пастирського послання еспанських єпископів» до християн, на його основі з'ясовано ставлення митрополита А. Шептицького до ідеології комунізму й, зокрема, анархічного прояву марксистських ідей в Іспанії. Здійснено порівняльний аналіз специфіки реалізації політики Росії в Іспанії в ХХ ст. та її трансформацію в Україні в ХХІ ст.

У монографії чітко окреслено проукраїнську позицію Галицького митрополита в українсько-польському протистоянні 1918-1944 рр. В. Басараб осмислив листи А. Шептицького до Болеслава Твардовського та пастирські послання «Про переслідування на Холмщині», в яких Галицький митрополит аналізує причини українсько-польського протистояння, виступає на захист українського народу – засуджує пацифікацію, руйнування православних храмів, насильне окатоличення населення Волині та Холмщини.

В. Басараб проаналізував пастирські послання та листи А.Шептицького, в яких відображаються уявлення Галицького митрополита про можливість утвердження державної суверенності України за часів Другої світової війни. Автор акцентував на тому, що Галицькому митрополиту ніколи не були близькими ідеї шовінізму та асиміляції народів, і він засудив політику Гітлера у багатьох пастирських посланнях (лист до Гітлера від 14 січня 1942 р., лютий 1942 – листи до Гімлера; лист до Папи Пія XII від 29-31 серпня 1942 р., послання «Не убий» від 21 листопада 1942 р.). В. Басараб зазначив, що А. Шептицький завжди залишався послідовним у своїх національно-патріотичних переконаннях і для нього незмінно найважливішою метою було створення незалежної Української держави, а вибір союзниками німців мав ситуативний характер.

Загалом у монографії детально проаналізовано 62 документи, які засвідчують чітку громадянсько-патріотичну позицію й політичну компетентність А. Шептицького. Безперечно, монографія В. Басараба

«Державотворча концепція та національно-патріотичні ідеї митрополита Андрея Шептицького» заслуговує на увагу широкого кола читачів – істориків, культурологів, релігієзнавців, політологів, соціологів та студентів-гуманітаріїв. Книга відкриває перед нами А. Шептицького по-новому – у першу чергу, як дипломата, державного діяча та патріота, ідеї якого заслуговують на увагу і сьогодні – у період розбудови державності та громадянського суспільства в Україні.